

SVE POBUNJENE ŽENE

Uspon četvrtog talasa feminizma

Četvrti talas se diže

Jedne večeri, kad je Džinan Junis imala šesnaest godina, neki muškarac je počeo da je prati po velikom, praznom trgovačkom centru u Mančesteru. To se pretvorilo u jur-njavu. Kad god bi se osvrnula, on je bio tu, te je na kraju potrčala što je brže mogla uz pokretne stepenice da mu izmakne. Na kraju je pobjegla, ali to iskustvo je bilo zastrašujuće, a naročito ju je pogodilo koliko je nepravilno to što neki muškarac smatra da ima prava da joj zapreti, da naruši njenu slobodu. Njena ljutnja se uvećala kad je drugima pričala o tome. Umesto da pokažu saosećanje, njihovo prvo pitanje često je glasilo: „Zašto si sama išla noću?” Ranije se trudila da ne obraća pažnju na muške zvižduke i dobacivanja, na taj svakodnevni refren uličnog zlostavljanja. Sad je promenila stav.

Kad je s prijateljicama otišla na izlet u Kembridž, grupa muškaraca dovikivala im je seksualne komentare iz auta. Džinan Junis je odgovorila, rešena da se brani, a ti muškarci su je gađali šoljom kafe. Kasnije je opisala kako se osećala zbog toga – verbalno i fizički zlostavljano, bespomoćno, kao da je učinila rđavu uslugu svim ženama time što im se nije odlučnije suprotstavila, što nije zapisala registraciju njihovog auta, što ih nije prijavila policiji. Uspeli su da je nateraju da se oseti jadno, inferiorno, bedno, kaže ona.

Odlučila je da ne dozvoli da je taj događaj dodatno poremeti, pa je u školi osnovala feminističku grupu koja će se baviti problemima s kojima su se suočavale njene vršnjakinje – vezama koje uključuju fizičko i emocionalno zlostavljanje, seksualnim pritiscima, brigama u vezi sa predstavom o sopstvenom telu, u nekim slučajevima ozbiljnim poremećajima u ishrani. U jesen 2013, u vreme kad razgovaramo, ona se trudi da vremenski uskladi rad u kol-centru, čuvanje dece po susedstvu i pripreme za univerzitet, a u načinu na koji govori primećujem odlučnost, intelektualnu radoznalost i iznenadne provale tinejdžerskog smeha. Zbog osnivanja feminističkog udruženja Džinan Junis trpi zlostavljanje na internetu, ali to je uopšte ne odvraća, baš kao što je nije odvrtila ni ona šolja hladne kafe kojom su je polili. U svojoj osamnaestoj godini uključila se u kampanju za osnivanje feminističkih grupa u školama u celoj zemlji.

Lusi En Holms, tridesetsedmogodišnja spisateljica i glumica, doživela je otkrovenje tokom Olimpijskih igara u Londonu 2012. Osećala je da živi u mehuru jednakosti u to vreme, jer su dostignuća žena hvaljena jednako koliko i dostignuća muškaraca – što je velika promena u odnosu na uobičajenu srazmeru u sportskom izveštavanju, gde ženski sportovi, kako se govorilo, dobijaju otprilike onoliko pažnje koliko i muški pikado.

Jednog dana kad su Britanke trijumfovale, kupila je novine *The Sun*, počela da čita izveštaj o Džesiki Enis i drugim izvanrednim sportistkinjama, i sa zadovoljstvom je pri-

metila da je rubrika *Treća stranica*, kako se činilo, izbačena.¹ Lusi En Holms je optimistički nastrojena, ima pozitivan stav i trudi se da u ljudima uvek vidi ono najbolje. Radosno je prelistavala novine, dok nije stigla do trinaeste stranice (koja je nekima baksuzna). Nalazila se tamo. Najveća slika žene u najprodavanijim britanskim dnevnim novinama prikazivala je mladu modelku u gaćicama – kao i svakog radnog dana.

Lusi En Holms počela je da razmišlja o tome kakva je osećanja, dok je odrastala, u njoj izazivala *Treća stranica*. Njen stariji brat i njegovi drugovi donosili su te novine kući, sedeli i pričali o modelkama, te je počela da smatra da njene grudi služe tome da se u njih gleda i da na neki način ne domašuju do ideala. Napisala je dugačko pismo uredniku lista *The Sun*, pisala ga je do duboko u noć, zaspala, pa se budila i dopisivala nove pite, razrađujući osam argumenata na tri stranice. Pitala je zašto prikazuju žene prvenstveno kao predmete muškog seksualnog zadovoljstva, kad su silovanje i seksualno nasilje toliko česti; zašto je prihvatljivo prikazivati grudi tinejdžerki na trećoj stranici, a ženama se natura osećanje neprijatnosti ako doje na javnom mestu. Kad je završila pismo, znala je da to neće biti dovoljno. Zato je pokrenula kampanju protiv rubrike *Treća stranica*, koja je uvedena 1970, baš dok je uzrastala prethodna generacija feministkinja.

Dvadesetdevetogodišnja Nimko Ali godinama se deklarirala kao feministkinja, ali tek 2011. otvoreno je progovorila o nasilju koje je lično *direktno* iskusila. Kad je imala sedam godina, iz njenog doma u Mančesteru porodica ju je odvela na putovanje u Somaliju, gde su je prisilili da se podvrgne ženskom genitalnom sakaćenju trećeg tipa – to je najsureviji oblik. Kao starija tinejdžerka počela je da se zalaže za rešavanje međunarodnih ženskih problema, otišla je na univerzitet, postala pomalo i hipikinja, kako kaže, onda je stupila u državnu službu, radila u oblasti zaštite dece, i nastavila da studira. Nimko Ali je nezaustavljiva. Ona je pametna, živahna, duhovita žena koja vrtoglavom brzinom prelazi s priče o svom spisku otvorenih i odvažnih pristalica na pretnje smrću koje je dobijala tokom godina.

Jednog dana 2007, dok je živela u Bristolu, pozvali su je da se obrati grupi tinejdžerki poreklom iz Somalije u jednoj tamošnjoj školi. Želele su da razgovaraju o genitalnom sakaćenju žena (GSŽ), što ju je iznenadilo – kad je upitala koliko njih je to iskusilo, od njih četrnaest ruku je podiglo trinaest devojaka. Nimko Ali bila je užasnuta i uzrujana, i okrenula se rešavanju tog problema. Godine 2010, s još dve žene koje su to preživele, osnovala je grupu „Evine ćerke”, posvećenu angažovanju protiv GSŽ i pružanju fizičke i psihološke podrške ženama. Ali o toj temi još je govorila u trećem licu.

To se promenilo kad je upoznala ženu koja je pretrpela sakaćenje trećeg tipa, imala probleme s ljubavnim vezama i mentalnim zdravljem, a zatim je prisilno smeštena u psihijatrijsku bolnicu. Ta žena se njoj okrenula tražeći ohrabrenje, ne znajući da im je zajedničko to što su pretrpele GSŽ. Dok ju je jednog dana smirivala tokom napada panike, Nimko Ali je shvatila da mora početi da priča sopstvenu priču. Odjednom je osetila da ćutanjem postaje saučesnica kulture koja sumnja u snagu i inteligenciju žena koje su to

¹ Rubrika *Treća stranica* – engleski tabloid *The Sun*, u toj rubrici na trećoj stranici, svakog dana objavi sliku po jedne modelke obnaženih grudi. (*Prim. prev.*)

preživjele, pa je progovorila otvoreno, uz veliki lični rizik. U nedeljama i mjesecima nakon što se javno oglasila, neki muškarci pokušali su da je pregaze, i čula je da se za nje-no ubistvo nudi nagrada od petsto funti. Ipak je nastavila da se angažuje, glasno, neustrašivo, s insistiranjem.

Tokom leta 2013. posvuda je uzrastao četvrti talas feminizma u Velikoj Britaniji, žene su jasno uočavale mizoginiju i seksizam i bučno su im se suprotstavljale. Lora Bejts, stara dvadeset sedam godina, osnivačica projekta „Svakodnevni seksizam”, s američkim aktivistkinjama Sorajom Šemali i Džeklin Fridman zalagala se protiv mizoginog sadržaja na Fejsbuku – protiv grupa s nazivima poput „Siluj trudnu kučku i ispričaj prijatelji-ma da si imao trojku”. Njihove pristalice objavile su više od šezdeset hiljada tvitova u okviru iznenađujuće brze i uspešne kampanje koja je trajala nedelju dana.

Kerolajn Krijado Peres, stara dvadeset devet godina, predvodila je trijumfalni pokret s ciljem da na britanskim novčanicama bude neka uspešna žena: ona i njene pristalice marširale su pred Bankom Engleske početkom jula, skandirajući: „Novčanice za žene!” Bilo je to tokom prvog naleta talasa vrućine, a one su došle obučene kao Liga izuzetnih dama – Džordž Eliot znojila se u somotskom odelu, Radklif Hol nosila je elegantni šešir i naočare za sunce, Budika mač i štiti. Pitala sam avijatičarku Ejmi Džonson – u stvarnosti to je Ema Dikson, advokatkinja koja se bavi pitanjima diskriminacije, ljudskih prava i jednakosti, koja se kuvala u pilotskoj jakni – zašto je došla. Rekla je da ne želi da pripada većini koja trpi represiju.

Tim svojim angažovanjem Kerolajn Krijado Peres je pokrenula širu raspravu o predstavljanju žena, u zemlji gde se može reći da zastupljenost žena u javnom životu danas iznosi 22% – ima ih 22% u Parlamentu, 22% među plemstvom, 22% među sudijama, 22% među novinarima koji potpisuju članke na naslovnim stranicama nacionalnih listova, naš napredak zakočio se na bednom, simboličnom nivou od jedne petine javnih glasova. Nakon pobeđe koju je ostvarila, Kerolajn Krijado Peres je nastavila sa skretanjem pažnje na pretnje silovanjem kojima se žene ućutkuju na internetu, kad je jednu takvu i sama primila na Tviteru.

Ispred redakcije lista *The Sun*, sedamnaestogodišnja Jas Nekati predvodila je demonstracije pod geslom „Ukinite *Treću stranicu*”, a onda je uredniku *The Sun*-a Dejvidu Dinsmoru slala ideje za anarhične alternative – niz feminističkih umetnica, spisateljica i glumica koje bi se umesto toga pojavljivale na toj trećoj stranici. Smejala se i stidljivo mi pričala, jedući sendvič sa sirom, o svojoj neprijatnoj prepisci s Dinsmorom na Tviteru. Takođe je tokom školskog raspusta pokrenula „Kampanju za pristanak” s Lili Evans. Na taj način su zahtevale da u školski program bude uključena poduka o pristanku na seksualni odnos, što je došlo apsolutno u pravi čas. Prema statističkim podacima objavljenim u januaru 2013, oko četiristo hiljada žena u Engleskoj i Velsu svake godine pretrpi seksualno nasilje, uključujući i šezdeset devet hiljada slučajeva silovanja.

Skoro svaka peta žena bila je žrtva seksualnog nasilja nakon svoje šesnaeste godine.

Ikamara Larasi, stara dvadeset četiri godine, učestvovala je u osnivanju pokreta „Premotaj i izrazi drugačije”, koji analizira i raskrinkava rasizam i seksizam u muzičkim

spotovima, zajedno s grupama „Imkan”, „Okončajmo nasilje nad ženama” i „Prigovor”.² Otrprike u isto vreme, nekoliko britanskih univerziteta zabranilo je na kampusima letnji hit „Zamagljene linije”,³ protestujući zbog stihova koje neki smatraju zabrinjavajuće sličnim rečima silovatelja. Američki veb-sajt „Sociološke slike” objavio je tekst Sezin Keller, koji je zatim mnogo puta podeljen, o sličnosti između refrena te pesme – „znam da to želiš” i „ti si dobra devojka” – i izjava objavljenih na internet-forumu „Projekat nesalomljive”, gde je više od hiljadu žena koje su pretrpele seksualni napad objavilo reči koje su im uputili njihovi napadači.

Univerziteti su takođe podržali kampanju „Ukinite *Treću stranicu*”, a Univerzitet u Eseksu bio je dvadeseti koji je zabranio prodaju lista *The Sun* na kampusu. Broj žena stalno zaposlenih u studentskim savezima bezmalo se udvostručio prošle godine, nakon dugotrajnog opadanja, kaže Keli Templ, službenica Nacionalnog saveza studenata (NSS) zadužena za žene – a feministička društva u istom tom periodu osnovana su na univerzitetima u Centralnom Lankaširu, Duramu, Liverpulu, Glosterširu, Vestminsteru i na londonskom Kings koledžu. NSS vodi kampanju podrške studentima koji se brinu o drugima – od kojih su većina žene, a dve trećine se suočava sa finansijskim poteškoćama – kao i još jednu kampanju za rešavanje „momačke kulture”, definisane kao mentalitet čopora koji se ponekad javlja u okruženju sportskih i društvenih aktivnosti, a sadrži seksistički, mizogini i homofobni govor. U Oksfordu, studentkinje su pokrenule feministički magazin *Cuntry Living*,⁴ a u svom „ženskom manifestu” napisale su da vole teoriju, „ali je podjednako važno i moćno biti ona devojka koja tipu koji zviždi na ulici kaže da odjebe, kao i biti Džudit Batler”. Dodale su: „Feministkinje ne mrze muškarce. Feministkinje mrze mizoginiju.”

Porast feminističkih aktivnosti u Velikoj Britaniji je toliki da je tokom jednog jednog vikenda u oktobru 2013. bilo moguće otići na feministički brucoški sajam u Londonu, na feministički skup na severoistoku u Njukaslu, na marš pod geslom „Povratimo noć” u Edinburgu, ili na raspravu između raznih generacija feminističkih aktivistkinja u Britanskoj biblioteci (isprva je za to bila rezervisana sala za šezdeset osoba, ali su se karte rasprodale za manje od četrdeset osam sati, pa je događaj premešten u prostor koja prima dvesta pedeset osoba, za koji su se karte rasprodale za manje od nedelju dana). Feministička lobistička grupa *UK Feminista*, čiji je cilj pružanje podrške feminističkim aktivistkinjama, održala je rasprodatu letnju školu u Bermingamu – kad je ta organizacija otpočela rad 2010. godine, na njihovoj mapi na internetu bilo je šezdeset pet lokalnih grupa. Sada ih ima sto četrdeset devet, uključujući šezdeset tri univerzitetske grupe. U poslednjoj godini stotinu osoba im se obratilo za savet o tome kako da pokrenu feminističko društvo u školi.

² Engleski naziv ove organizacije, *Object*, namerno je izabran zbog svoje dvoznačnosti – kao glagol znači protiviti se, prigovarati, a kao imenica znači objekat, predmet (u smislu objektivacije žena). (Prim. prev.)

³ Originalni naslov „Blurred Lines”, autor Robin Tik. (Prim. prev.)

⁴ Parodična varijacija naziva poznatog američkog časopisa *Country Living* (*Seoski život*), a reč *cunt* je engleski žargonski naziv za vaginu. (Prim. prev.)

Ove lokalne grupe su organizovane i aktivne. Krajem avgusta 2013, kad je *UK Feminista* održala nacionalni dan akcije protiv muških magazina – tvrdeći da prodajni lanci treba da ih odbace jer ponižavaju žene – bilo je devetnaest protestnih skupova širom zemlje. Na demonstracijama u Jorku, ispred jednog ogromnog supermarketa, žene iz tamošnje feminističke mreže demonstrirale su s transparentima i natpisom: „*Tesco* – opameti se, muški magazini NISU neškodljiva zabava.” Navele su niz razloga za izlazak na demonstracije, koji je nekima bio prvi.

Jedna žena, u dvadesetim godinama, rekla je da je zastrašujuće velik broj njenih prijateljica koje su pretrpele seksualni napad ili silovanje. Jedna majka od tridesetak godina rekla je da je ozbiljno zabrinuta oko toga kako da pristupi temi pornografije, kad je njena mlada ćerka bude videla, što je neizbežno. Jedna profesorka jezika od četrdesetak godina rekla je da joj se ponekad plače kad vidi kakav pritisak trpe njene učenice šestog razreda, devojke sposobne da upravljaju celim svetom, koje smatraju da obavezno moraju ustati u šest ujutru da isprave kosu pre škole – takve kozmetičke i konzumerističke pritiske ona nije doživljavala dok je bila studentkinja, osamdesetih godina dvadesetog veka. Elizabet Stors, stara šezdeset jednu godinu, kaže da je feministkinja već skoro tri decenije, ali da je ovo prva feministička grupa u čiji se rad uključila. Posebno je zabrinjavaju odgovornosti za negu s kojima se suočavaju žene, jer neke moraju da brinu o starim roditeljima, deci i unucima, o tri generacije istovremeno.

Feministički pokret u Velikoj Britaniji je optimističan i u porastu, hiljade aktivistkinja žele da se angažuju na zadobijanju slobode, ne samo za žene, već za one koji trpe represiju na osnovu klase, rase, seksualnog identiteta, starosne dobi, fizičke sposobnosti. Te aktivistkinje kreću se brzo, suprotstavljaju se diskriminaciji čim je uoče bilo gde, ne brinući mnogo za etikete – ni Lusi En Holms ni Lora Bejts nisu svoje kampanje smatrale specifično feminističkim, sve dok se nisu zahuktale.

Pošto internet omogućava ljudima da na sve probleme reaguju istog časa, nove kampanje pojavljuju se svake nedelje, ako ne i svakodnevno. Kampanja „Ukinite *Treću stranicu*” počela je peticijom na internetu i stranicom na Fejsbuku, samo nekoliko dana pošto je Lusi En Holms pisala uredniku lista *The Sun*. A kad je Kerolajn Krijado Peres pročitala tekst o odluci Banke Engleske da s novčanica ukloni samo uspešne žene, pritiskali su je rokovi za diplomski ispit, i smatrala je da zapravo nema vremena da vodi kampanju. Preko interneta se obratila Lori Bejts, pitala je da li bi to preuzela, potom je besposleno sedela deset minuta, dok je u njoj narastala ljutnja zbog te stvari, pa je onda odlučila da to sama uradi.

Bilo je to leto ispunjeno pobedama i čarobnim razmišljanjem. Organizacija „Križa silovanja” Južnog Londona sprovela je uspešnu kampanju za kriminalizaciju posedovanja pornografskog materijala koji prikazuje silovanje. Lusi En Holms je prešla celu Veliku Britaniju u okviru svoje inicijative „Hodanje za žene”, posvećujući se utopijskom razmišljanju i slaveći sifražetkinje od pre jednog veka. U okviru svoje sjajne kampanje „Diversifikovani mediji”, Samanta Asumadu sprovela je anketu da pronade osam crnkinja i pripadnica etničkih manjina koje su najviše izmenile zemlju. Kampanja „Neka igračke

budu igračke” nastavila je da se suprotstavlja seksističkim stereotipima na tržištu igračaka, onim silama konzumerizma koje su većinu prodavnica igračaka podelile na jarkoroze i plavu polovinu. Zahvaljujući njihovim kampanjama, prodajni lanci *Boots* i *Tesco* pristali su da prestanu da ističu oznake da su neke igračke samo za dečake, a druge za devojčice.

Dok je leto prelazilo u jesen, humanitarna organizacija „Sestre crnkinje” iz Sautola nastavila je borbu protiv rasističkih imigracionih zakona i taktike. Organizovale su protest protiv propagande Britanske pogranične agencije, koja je počela tako što su ceo London obilazili kamioni na kojima je bio istaknut sramni slogan, koji je zaudarao na Nacionalni front: „Idite kući ili ćete biti uhapšeni.” Grupa „Četrdeset dana za izbor” organizovala se protiv demonstranata koji se protive abortusu, koji priređuju bdenja pred klinikama za abortuse u Velikoj Britaniji i poslednjih godina su postali zabrinjavajuće glasni. Ispred Dauning strita, kampanja za afrička gej prava pod nazivom „Dijamantska grupa autovani smo i ponosni” demonstrirala je pošto su se pojavile optužbe za ozbiljno seksualno uznemiravanje žena u Jarls Vudu, najvećem ženskom centru za uklanjanje imigranata. Jedna dvadesettrogodišnja Romkinja izjavila je da je imala seksualne kontakte s trojicom čuvara i da su je dva puta naterali da im pruži oralni seks bez njene saglasnosti. Takođe je rekla da su pokušali da je deportuju u roku od nekoliko dana kad je te incidente prijavila upravi Jarls Vuda.

U godinama nakon ekonomskog sloma i osnivanja koalicione vlade, bilo je nemoguće ignorisati sve jače dokaze o nejednakosti u Velikoj Britaniji, ružno okruženje nezaposlenosti, nedovoljne zaposlenosti, radnih ugovora bez minimuma radnih sati, obaveznog rada radi prijema socijalne pomoći, banaka hrane, sobnih poreza⁵ i sve većeg kresanja budžeta pomoći za nezaposlene, podmukle retorike protiv imigranata, invalida i onih kojima je potrebna pomoć države. U tom politizovanom okruženju, gde ljudi neprekidno moraju reagovati na nove i neočekivano akutne probleme, nije nikakvo iznenađenje to što generacija žena koje su odgajane slušajući da su jednake s muškarcima, da je seksizam, pa samim tim i feminizam, mrtav, počinje to da prozire. Istina je da su besne, ali takođe su pozitivno nastrojene, pune nade. Kad vas odgajaju u uverenju da ste jednake, jedan očigledan ishod jeste to što ste istovremeno vrlo ljuti kad naiđete na mizoginiju i takođe sigurni u svoju sposobnost da je porazite.

Poslednjih godina, feminističke aktivistkinje posvetile su se ukazivanju na mnoge od najvećih problema s kojima se još uvek suočavaju žene u Velikoj Britaniji, i njihovom rešavanju. Možda smo imali čitav niz impresivnih zakona o jednakosti tokom godina – Zakon o jednakoj plati iz 1970, Zakon o seksualnoj diskriminaciji iz 1975, i sada Zakon o jednakosti iz 2010. No ipak, lako je videti gde svi oni ne domašuju do cilja.

Godine 2011, na primer, Društvo „Foset”, vodeća britanska organizacija koja se залаže za jednakost žena, mobilisalo je na stotine feminističkih aktivistkinja da izađu na

⁵ U originalu *bedroom taxes* – u Velikoj Britaniji to je neformalni naziv za meru uvedenu Zakonom o reformi socijalne pomoći iz 2012, kojom se korisniku te pomoći isplata naknade za kiriju umanjuje ako se oceni da stan koji iznajmljuje ima više soba no što je nužno. (*Prim. prev.*)

ulice velikih gradova, uključujući London, Bristol i Mančester, da protestuju zbog otpuštanja koja nesrazmerno više pogađaju žene. Demonstrirale su u haljinama iz pedesetih godina dvadesetog veka, u gumenim rukavicama i s maramama na glavi, zahtevajući od državne uprave da ženska prava ne vraća na nivo iz prošlosti. Nezaposlenost žena tada je bila najviša u poslednje dvadeset tri godine. Godine 2013, dostigla je najviši nivo u poslednjih dvadeset šest godina. Prema podacima „Foseta”, razlika u platama između muškaraca i žena sada iznosi petnaest posto, žene čine većinu zaposlenih na radnim mestima s niskim platama, i takođe se suočavaju s „trostrukom opasnošću” usled mera štednje – da u nesrazmerno većoj meri budu otpuštane iz javnog sektora, da izgube razne vidove socijalne pomoći i pravo na usluge. U novembru 2013, u jednom izveštaju za kompaniju KPMG navedeno je da procenat muškaraca koji zarađuju manje od minimuma neophodnog za život iznosi šokantnih šesnaest posto. Taj broj narasta na dvadeset sedam posto kod žena.

Feminističke grupe već dugo ukazuju na seksizam u medijima, a organizacije kao što su „Streha”, „Okončajmo nasilje nad ženama”, „Jednakost sada” i „Prigovor” iznele su dokaze u Levesonovoj istrazi 2012.⁶ Takođe su sastavile izveštaj „Samo žene”, u kojem je ispitano jedanaest nacionalnih listova i nađeno preko hiljadu trista primera seksističkog sadržaja u periodu od dve nedelje – uključujući fotografije „ispod suknje” u *Sunday Sport*-u, jednu vest u kojoj je seksualizovana četvorogodišnja devojčica, i druge u kojima su trivijalizovani zločini protiv žena, a iskazana je empatija s počiniocem.

Kampanju protiv smanjenja budžeta specijalizovanih socijalnih i javnih službi namenjenih podršci ženama pokrenula je grupa „Budi feministkinja!” nakon objavljivanja dveju eksplozivnih statistika o nasilju u porodici. Prva, iz 2011, pokazala je da se nasilje u porodici uvećalo za sedamnaest posto u Engleskoj i Velsu za dve godine – svakog dana su prijavljivana po 2174 slučaja, više od jednog svakog minuta. Oko sto žena svake godine, po dve nedeljno, ubije partner ili bivši partner. Posle ovog, u januaru 2012. objavljen je izveštaj koji je pokazao da su za godinu dana lokalne vlasti za trideset jedan posto smanjile budžete sektora koji se bavi porodičnim nasiljem i seksualnim zlostavljanjem. Usled toga, žene koje su tražile utočište upućivane su da spavaju u logorima pokreta „Okupirajmo”, u policijskim stanicama i stanicama hitne pomoći, a fondacija „Pomoć ženama” bila je prinuđena da odbija oko dvesta trideset žena dnevno – što je devet posto onih koje im se obraćaju – zbog nedostatka prostora. Posebno su bile pogođene specijalističke službe, a „Imkan” je morao da zatvori dva od šest skloništa za žene iz manjinskih zajednica, dok je za još dva izgubio finansijsku podršku lokalnih vlasti.

Od početka 2012, kad su muškarci za tri dana ubili sedam žena, Karen Ingala Smit beleži taj tragični niz u okviru svog projekta „Brojimo mrtve žene”. Na taj način statistiku obogaćuje imenima i pričama i proširuje sliku dalje od žena koje su ubili njihovi partneri na one koje su ubili sinovi i unuci; na starije žene pretučene nasmrt tokom proval-

⁶ Levesonova istraga – javni sudski istražni postupak usmeren na kulturu, prakse i etiku britanske štampe, pokrenut nakon skandala s hakovanjem telefona koje je izvela novinska korporacija *The News International*; istragom je predsedavao sudija Brajan Leveson. (*Prim. prev.*)

nih krađa i na ubistva žena koje su se bavile prostitucijom. Sve te smrti mogu se pripisati seksizmu i mizoginiji, kaže ona, i traži da vlast usvoji integrisani pristup razumevanju nasilja nad ženama.

U raljama recesije, moglo bi se u najmanju ruku očekivati da oslabe neki od kulturnih i konzumerističkih pritisaka na žene. Ali 2012, kada je *UK Feminista* započela kampanju za ukidanje reklamiranja plastičnih operacija, Britansko udruženje estetskih plastičnih hirurga izvelo je 43.172 hirurške procedure, od toga devedeset posto nad ženama. Broj operacija zatezanja čela uvećao se za sedamnaest posto, a broj operacija zatezanja lica i vrata za četrnaest posto.

Kad je *UK Feminista* održala „Marš mufova” protiv ženske genitalne kozmetičke hirurgije 2011, taj protest je privukao neočekivano veliku pažnju. Ali možda je bio dalekovid. Početkom 2013, novinarka Kirsten O'Regan intervjuisala je jednog uroginekologa u Kaliforniji, koji je rekao da je kod njega sad najtraženija hirurška procedura „Barbi”, kojom se u potpunosti odsecaju *labia minora*. „Ranije sam izvodio konzervativnije labijaplastije”, rekao joj je. „Ali stalno su mi dolazile pacijentkinje koje su htele da im to skoro potpuno odstranim.”

U avgustu 2013, jedan hirurški internet-pretraživač objavio je da se za sto devet posto uvećao broj pretraga o labijaplastiji u poslednjih dvanaest meseci, tako da je ova kozmetička operacija izbila na treće mesto po popularnosti na ovom sajtu. To ukazuje na postojanje kulture u kojoj tela žena u izuzetno velikoj meri podležu podrobnom ispitivanju i sve češće se raščlanjuju na sastavne delove i podvrgavaju detaljnoj, mikroskopskoj kritici. Poslednja decenija donela je neverovatan rast dostupnosti pornografije, kao i korišćenja fotografije, čime je stvoren nov pejzaž postvarenja, uključujući i samopostvarenje. Ljudi neprekidno slikaju sami sebe, usredsređujući se na delove svog tela, kao što trač-magazini već godinama rade sa slavnim ličnostima.

Možda se delimično stoga neprestano pojavljuju nove oblasti kozmetičke brige. U oktobru 2013, na primer, manekenka krupnije građe Robin Loli pisala je o kritikama koje je dobila na internetu zato što između butina nema neophodni razmak. Slavljenje razmaka među butinama – ne dela tela, već odsustva ženskog mesa – predstavlja još jedan korak na stazi posutoj trnjem. Sa svakim novim kozmetičkim zahtevom, životi žena se sabijaju, a kultura nas odvlači od širokog, energičnog angažovanja u spoljnom svetu, u njegovom javnom i političkom domenu, i gura nas ka opsesivnom, krajnje individualističkom, destruktivnom usredsređivanju na fizičke detalje. To je kultura koja podstiče žene da stanu pred ogledalo, da utonu u baru nesigurnosti i neuroze, ophrvane brigom o svojoj nesavršenoj telesnosti. Tome se odupire generacija feministkinja.

Ova knjiga napisana je iz britanske perspektive, jer su pokreti i talasi kulturno specifični, ali nema sumnje da žene ustaju u zemljama širom sveta. U Irskoj, na primer, organizovani su protesti i bdenja posle smrti Indijke Savite Halapanavar, zubarke, u oktobru 2012. Otišla je u Univerzitetsku bolnicu u Golveju zbog jakih bolova u leđima, u sedamnaestoj nedelji trudnoće, nađeno je da je u toku spontani pobačaj, i naredna tri dana ona je nekoliko puta tražila prekid trudnoće. Njen suprug Pravin kaže da joj je zahtev

odbijen, jer je bolničko osoblje tvrdilo da se čuje srčana radnja fetusa, i navodno su im rekli: „Ovo je katolička zemlja.” Savita Halapanavar je umrla od trovanja krvi, a njen slučaj izazvao je talas ljutnje i pokrenuta je kampanja za jasnije, pravednije zakone o abortusu. U maju 2013, aktivistkinje koje se zalažu za pravo na izbor rizikovale su kaznu od čak četrnaest godina zatvora time što su delile letke s informacijama o britanskim klinikama za abortuse i o veb-sajtovima na kojima se mogu kupiti tablete za rani abortus.

U Rusiji je Nadežda Tolokonikova štrajkovala glađu i beležila očajne uslove u zatvorskoj koloniji u kojoj se nalazila, nakon što su ona i njene kolegice iz pank benda *Pussy Riot* odvedene u zatvor pošto su izvele jednu pesmu usmerenu protiv Vladimira Putina u najvećoj moskovskoj crkvi 2012. godine. Ta grupa se zalaže za prava lezbijki, gejeva, biseksualaca i transrodnih osoba (LGBT), i protiv seksističke politike vlade, a Tolokonikova ih je opisala kao „pripadnice antikapitalističkog pokreta, koji sačinjavaju anarhisti, trockisti, feministi i autonomisti”.

Ukrajinska grupa „Femen” izaziva bes širom sveta svojim toples uličnim pozorištem – suprotstavljale su se Putinu i drugim političarima, istrčavale na manekenske piste, obarale hrišćanske simbole, sve to u naporu da sruše ono što smatraju trima stubovima patrijarhata: industriju seksa, religiju i diktaturu. U aprilu 2013, održale su „toples džihad” u znak podrške Amini Tajler, tinejdžerki iz Tunisa koja je dobila pretnje smrću nakon što je na internetu pozirala u toplesu. Taktika „Femena” na tim demonstracijama – na kojima su nosile lažne brade, peškire kao turbane i spalile salafističku zastavu ispred jedne pariske džamije – dovela je do formiranja organizacije „Muslimanke protiv 'Femena’”, koja na internetu ima preko četrnaest hiljada članica. Mnoge muslimanke postavile su svoje slike, na kojima drže znakove s porukama kao što su: „Golotinja me ne oslobađa i ne treba da me iko spasava”, i: „Neće mi 'Femen’ govoriti šta mogu, a šta ne mogu da oblačim”. Time su naglasile da niko ne govori u njihovo ime, te da su njihovi glasovi i stanovišta u samom središtu feminističke rasprave.

Žene su marširale u Kairu, s isukanim noževima, protestujući protiv seksualnih napada i uličnog maltretiranja. U Delhiju, grupno silovanje u autobusu tokom vožnje, nakon kojeg je mlada žrtva umrla, izazvalo je proteste koji su se proširili na Nepal, Šri Lanku, Pakistan i Bangladeš.

U Nemačkoj, žene su delile svoja iskustva o seksizmu na Tviteru, koristeći haštag *#aufshcrei*, što znači protest. U Australiji, hiljade su marširale u žalosti, u znak protesta protiv otmice i ubistva dvadesetdevetogodišnje Džil Mar. U Saudijskoj Arabiji, žene su pokrenule kampanju za ukidanje defakto zabrane vožnje, organizujući peticiju i nacionalni dan protesta. U Avganistanu, aktivistkinje su se pobunile protiv predloga ponovnog uvođenja kamenovanja kao kazne za preljubu. U Nikaragvi, izašle su na ulice da protestuju protiv zakonskih promena koje bi mogle naterati žrtve porodičnog nasilja da pristanu na sesije medijacije s opasnim partnerima. Prošle godine, trinaest žena u Nikaragvi je ubijeno tokom procesa medijacije.

Organizovani, energični ženski pokreti u Africi takođe su ostvarivali trijumfe. Žene su uzele šezdeset četiri posto mesta na parlamentarnim izborima u Ruandi, čime je

oboren svetski rekord u političkom predstavljanju, koji je takođe držala Ruanda, a Aminata Ture, pionirka planiranja porodice i reproduktivnih prava, postala je premijerka Senegala.

Žene u uzrastu od petnaest do četrdeset i četiri godine verovatnije će umreti ili biti osakaćene usled muškog nasilja nego od raka, malarije, rata i saobraćajnih nezgoda zajedno. One se pobunjuju jer žene predstavljaju samo dvadeset jedan posto članstva parlamenata širom sveta – a u mnogim zemljama čak su i malobrojnije. Pobunjuju se zbog žena koje čine šezdeset posto gladnih u svetu, zbog onih četrdeset sedam žena koje svake godine umru od nebezbednih abortusa, i zbog mnogo više hiljada koje budu povređene, ponekad s trajnim posledicama, usled toga. Svakog dana pokreće se po jedna nova kampanja, a često ih kreiraju žene koje tek otkrivaju seksističke nepravde i reaguju ljutito, pripravno i snažno. Ovaj talas postavlja dva pitanja: zašto nastupa sada? I kako će promeniti svet?

(S engleskog preveo Ivan Radosavljević)